

VII ZAKLJUČAK

Polemike o sužavanju prostora za debatu o pitanjima od javnog interesa u srpskim medijima u oktobru su kulminirale međusobnim optužbama parlamentarne većine i opozicije, koje su bile najglasnije u vezi sa neuspešnim pokušajem održavanja sednice skupštinskog Odbora za kulturu i informisanje koja bi se bavila slobodom medija. Sve je, međutim, stavljeno u određeni kontekst i godišnjim izveštajem Evropske komisije o napretku Srbije. Izveštaj koji je, makar u odnosu na stanje u medijima, ocenjen kao uravnotežen, ne propušta da pohvali ono što je nesporno dobro, kao na primer činjenicu da je usvajanjem Zakona o javnom informisanju i medijima, Zakona o elektronskim medijima i Zakona o javnim medijskim servisima, u avgustu ove godine, „znatno poboljšan pravni okvir u oblasti medija” i srpsko zakonodavstvo potpunije usklađeno sa pravnim okvirom EU. Pohvaljen je i napredak do kog je došlo u istragama slučajeva ubijenih novinara, posebno u istrazi ubistva Slavka Ćuruvije, ali i Milana Pantića u određenoj meri. Pristup informacijama od javnog značaja ocenjen je kao uglavnom funkcionalan. Primedbe se, s druge strane, tiču problema kojih su svi i u samoj Srbiji svesni i na čijem rešavanju se već godinama, sa manje ili više uspeha, radi.

Prvo, prigovara se netransparentno javno finansiranje odabranih medija, što u državnom što u privatnom vlasništvu, preko direktnih budžetskih subvencija i ugovora sa javnim preduzećima i državnim organima. Nesporno je da je novi Zakon o javnom informisanju i medijima napravio najozbiljniji iskorak u pravcu rešavanja ovog problema, i to kako kroz obaveznu privatizaciju tako i kroz uređivanje sistema projektnog finansiranja. Ostaje da se vidi kako će se primena Zakona o javnom informisanju i medijima pokazati u praksi, ali je nesporno da postoji prostor da se i na tom planu uradi još više. Zato u ovom izveštaju, u delu koji se bavi monitoringom procesa usvajanja novih zakona, i pominjemo rad na nacrtu novog Zakona o oglašavanju kao idealnu priliku za uvođenje reda u državno oglašavanje, podrazumevajući pod tim i oglašavanje javnih i drugih preduzeća u većinskom državnom vlasništvu, a sve kako bi se sprečilo da se plasiranjem oglasa favorizuju vlastima bliski mediji. Ovo je, u krajnjoj liniji, bio i zahtev iz mišljenja o medijima i slobodi izražavanja u Srbiji, od 20. februara ove godine, evropskog eksperta dr Katrin Nyman-Metcalf. Nyman-Metcalf navodi da je u Srbiji potrebno propisati jasna uputstva i procedure za nabavke oglasnog prostora i vremena za emitovanje programa od strane države „kako bi se sprečilo korišćenje tih mehanizama za netransparentno finansiranje medija i diskriminaciju između njih”. U svom izveštaju samo dodajemo da ne postoji bolja prilika i bolji trenutak da se to učini od ovog trenutka i tekućeg rada na Nacrtu novog Zakona o oglašavanju.

Drugo, u izveštaju Evropske komisije konstatuje se da vlasništvo nad medijima i dalje nije transparentno. I ovo je nesporno, ali novi Zakon o javnom informisanju i medijima i taj problem pokušava da reši novim pravilima koja se tiču medijskog registra. Da li će to biti dovoljno, ostaje da se vidi, ali je očigledno da problem nije gurnut pod tepih i da postoje napori kako bi se prevazišao.

Treće, izveštaj konstatuje da je neophodno obezbediti nezavisnost i transparentnost rada Regulatornog tela za elektronske medije. I ovde bi se moglo reći da Evropska komisija kuca na otvorena vrata budući da novi Zakon o elektronskim medijima upravo insistira na transparentnosti rada Regulatornog tela kao, između ostalog, i mehanizmu jačanja njegove nezavisnosti.

Četvrto, izveštaj insistira na neophodnosti da se, kroz tehničke pripreme i kampanju komunikacije sa građanima, osigura sprovođenje digitalizacije u zadatim rokovima. Iako smo u ovom monitoring izveštaju naveli da propusti koji se prave u vezi sa informisanjem emitera o obavezama i troškovima koje će imati u procesu prelaska na digitalno emitovanje dramatično upozoravaju da se čitav proces digitalizacije vodi katastrofalno loše, nesporno je da, uz sve trapavosti i propuste, pomaka i tu ima.

Peto, ističe se zabrinutost da su se uslovi za puno ostvarivanje slobode izražavanja u Srbiji pogoršali, kao i da postoji rastuća tendencija autocenzure, koja, u kombinaciji sa neprimerenim uticajem na uređivačku politiku i nizom intervencija protiv sajtova na internetu, šteti slobodi medija i negativno utiče na razvoj profesionalnog i istraživačkog novinarstva. U ovom pogledu, Evropska komisija, kako proizilazi iz izveštaja, očekuje makar napor kako bi se identifikovali i krivično gonili osumnjičeni za povredu slobode izražavanja na Internetu. Naš je utisak da to, samo po sebi, ne bi bilo dovoljno da zabrinutost otkloni. Izveštaj takođe konstatuje i da pretnje i nasilje usmereni ka novinarima, uključujući slučajeve fizičkih napada na lokalnom nivou, i dalje predstavljaju razlog za zabrinutost.

O slučajevima neprimerenog uticaja na uređivačku politiku pišemo i u ovom izveštaju. Bavimo se krajnje netransparentnim uskraćivanjem akreditacije za praćenje vojne parade Miroljubu Mijuškoviću, vršiocu dužnosti glavnog urednika „Dnevnika”, pravdanim navodnom negativnom bezbednosnom procenom, ali i tankom granicom između onoga što za političara može predstavljati privatnu komunikaciju ili kontakt sa novinarom, a za novinara neprimeren uticaj na to kako uređuje ili vodi svoju autorsku emisiju. Kako god bilo, nesporno je da je ovaj deo godišnjeg izveštaja Evropske komisije gotovo prepisan iz ranijih takvih izveštaja, ali i da to

dotatno potvrđuje da na popravljanju stanja nismo dovoljno uradili, odnosno da nam se ponavljaju iste greške. „Popravljanje stanja”, ili možda preciznije popravljanje percepcije tog stanja, nesumnjivo je teži, mukotrpniji i dugotrajniji posao nego što je to, recimo, usklađivanje zakona sa propisima EU. Ali činjenica da je taj posao teži, nikoga ne opravdava da u njega ne uloži dodatne napore.

Na kraju, izveštaj Evropske komisije ističe i medijske kampanje zasnovane na anonimnim „procurelim” izvorima u kojima se navode bliži podaci o istragama, najavljuju hapšenja i citiraju dokumenti iz istrage, podriva poverenje u pravosudne organe, krše zakoni o zaštiti podataka o ličnosti i dovodi u pitanje pretpostavka nevinosti. I u tom delu primedbe Evropske komisije apsolutno stoje i ništa im se ne može prigovoriti. O jednom slučaju povrede prezumpcije nevinosti pišemo i u ovom izveštaju i ukazujemo na paradoksalnu okolnost da je novi Zakon o javnom informisanju i medijima propustio da utvrdi prekršajnu odgovornost izdavača medija za ovakvu povredu i utvrdio je samo za odgovornog urednika. Tako je kreirana situacija u kojoj izdavač, kao onaj ko zapravo profitira na povredi prezumpcije nečije nevinosti i, u krajnjoj liniji, na povredi ljudskog dostojanstva koja se na taj način vrši, odgovornosti izmiče. Postavlja se pitanje da li je reč samo o previdu, ili su pak ljudsko dostojanstvo, kao i nezavisnost, ugled i nepristrasnost suda, vrednosti koje u srpskom društvu jako malo vrede, pa se kao takve i ne štite.

Postoje, međutim, i pozitivni primeri na koje u ovom izveštaju ukazujemo. Oni se tiču, pre svega, pominjane transparentnosti u radu Regulatornog tela za elektronske medije. Analiziramo dva slučaja u kojima Regulatorno telo, i pre isteka rokova za donošenje odgovarajućih podzakonskih akata, imajući u vidu izuzetan značaj koji jasna regulativa ima na funkcionisanje medija, saopštenjima pojašnjava način na koji će, do donošenja odgovarajućeg podzakonskog akta, primenjivati određene odredbe Zakona o elektronskim medijima. U jednom slučaju, reč je o Interpretativnom saopštenju u vezi sa načinom sprovođenja određenih odredaba Zakona o elektronskim medijima koje uređuju audio-vizuelne komercijalne komunikacije. U drugom, reč je o saopštenju o konkretnom međunarodnom standardu kojim će se Regulator rukovoditi pri kontroli ujednačenosti nivoa tona svih programskih sadržaja koja je, posebno prilikom emitovanja komercijalnih komunikacija, predviđena kao obaveza u Zakonu o elektronskim medijima.

U jednom od prethodnih monitoring izveštaja ukazali smo da rešenja za prevazilaženje problema na srpskoj medijskoj sceni, koji nesumnjivo postoje, treba tražiti u mehanizmima regulacije. Opravdanje da kompetencije i kapaciteti za regulaciju koja bi odgovorila ovakvim

izazovima nisu u dovoljnoj meri izgrađeni, svakako stoji. Ali primeri, kao ovi koje navodimo, svedoče da je, makar u slučaju Regulatornog tela za elektronske medije, nivo kompetencija i kapaciteta po svemu sudeći i viši nego što se to olako pretpostavlja.